

[itobiad], 2020, 9 (1): 40/66

**Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları
Kapsamında Tarım Ürünlerinin Değerlemesinin Karşılaştırılması:
Alabalık Yetiştiricilik Tesisinde Örnek Bir Uygulama**

A Comparison of the Assessment of Agricultural Products within the
Scope of the Turkish Tax Legislation and Turkish Accounting
Standards: A Sample Application in Trout Breeding Facility

Melek Tan LESKAY

Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
PhD Candidate, Dokuz Eylul University, Graduate School of Social Sciences
mtleskay@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0002-1862-1169

Seçkin GÖNEN

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof., Dokuz Eylul University, Faculty of Economics and Administrative
Sciences

seckin.gonen@deu.edu.tr / Orcid ID: 0000-0001-5962-7375

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 15.11.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 17.02.2020
Yayın Tarihi / Published : 27.03.2010
Yayın Sezonu : Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season : January-February-March

Atıf/Cite as: LESKAY, M, GÖNEN, S. (2020). Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Tarım Ürünlerinin Değerlemesinin Karşılaştırılması: Alabalık Yetiştiricilik Tesisinde Örnek Bir Uygulama. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (1), 40-66. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/53155/647194>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 - Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Tarım Ürünlerinin Değerlemesinin Karşılaştırılması: Alabalık Yetiştiricilik Tesisinde Örnek Bir Uygulama

Öz

Tarım ürünleri; büyüme, çürüme, ölme gibi birçok biyolojik etkiye açık durumdadır. Tarımsal ürünlere has bu özellikler tarım işletmelerinde canlı varlık değerlemesini oldukça önemli duruma getirmektedir.

Vergi Usul Kanunu'na göre tarım ürünleri tarihi maliyet yöntemi ile değerlendirilmelidir. Türkiye Muhasebe Standartları'na göre ise tarım ürünlerinin değerlendirilmesi sırasında gerçeğe uygun değer yaklaşımı uygulanmalıdır. Tarım işletmelerinin finansal tabloları, kullandıkları değerlendirme yöntemine göre değişiklikler göstermektedir. Bu değişiklikler işletme üzerinde çıkar sahibi olan kişilerin kararlarına da doğrudan etki etmektedir.

Bu çalışmada, bir alabalık yetiştiricilik tesisinin dönem sonu stoklarında yer alan canlı varlıkları tarihi maliyet yöntemi ve gerçeğe uygun değer yaklaşımları ile değerlendirilecek ve her bir değerlendirme sonucunda elde edilen finansal tablolar karşılaştırılarak analiz edilecektir.

Özet

Tarım, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen, işletmelerin toprağı ve doğayı endüstriyel bir girdi olarak kullandığı ekonomik faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu'nda ve 41 Tarım Faaliyetleri Standardında da açıklanan tarımsal faaliyetler, ülkelerin ekonomik gelişmelerinde istihdam yaratarak, üretim sağlayarak milli geliri yükselten önemli bir aktör durumundadır. Dolayısıyla bu alanda gerçekleştirilen faaliyetlerin çıktıları, bir başka deyişle işletmenin finansal tabloları, işletmeler ve işletme ile ilişkili üçüncü kişiler için önem taşımaktadır. Bu bilgilerin doğru ve tarafsız bir şekilde kullanıcılarına sunulması için tarım ürünlerinin değerlendirilmesinin ilgili mevzuat veya standartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Değerleme kavramı, envanter sırasında işletmenin finansal tablolarında bulunan unsurların ekonomik değerlerinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Tarım işletmelerinde de tarımsal kazancın doğru ve tarafsız bir şekilde tespit edilebilmesi için değerlendirme işleminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlgili mevzuat ve

standartlarda farklı değerlendirme yöntemleri önerilmekte ve kullanılmaktadır. Buradaki temel amaç, işletme varlıkları gerçeğe en yakın değerle finansal tabloya aktarabilmektir.

Vergi Usul Kanunu'nun 276. Maddesinde belirtildiği üzere zirai mahsul ve ürünler maliyet bedeli veya emsal bedel ile değerlendirilmektedir. Maliyet bedeli, üretimde kullanılan hammadde bedelinden piyasaya sunulmasına kadar gerçekleştirilen tüm giderleri içermektedir. Emsal bedelinde ise gerçek bedeli tespit edilemeyen varlıkların aynı çeşit ve özellikteki varlık bedelleri ile karşılaştırılması sonucu elde edilen bedel olarak tanımlanmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında ise tarım ürünlerinin değerlemesi 41 numaralı Tarımsal Faaliyetler standardında açıklanmış ve gerçeğe uygun değerlerinden satış maliyetlerinin çıkarılması ile ölçülmesi ifade edilmiştir. Bu noktada gerçeğe uygun değer, istekli ve bağımsız iki tarafın piyasada almak ve satmak isteyeceği bedel olarak tanımlanmaktadır. Gerçeğe uygun değer ölçümü için piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımı olmak üzere üç temel yöntemden biri kullanılmaktadır. Bununla birlikte gerçeğe uygun değeri tespit edilemeyen canlı varlıkların değerlendirilmesi maliyet bedeli ile gerçekleştirilir.

Görülebileceği üzere Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları değerlendirme önceliklerini farklı yöntemler üzerinden belirlemişlerdir. Her iki uygulamanın da güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Maliyet bedeli ile gerçekleştirilen değerlemelerde biyolojik dönüşüm dikkate alınmadığından dolayı finansal tablo kullanıcılarına yanlış veya eksik bir bilgi sunulabilir. Bununla birlikte her canlı varlık için aktif bir piyasanın bulunmaması ve varlığın özelliklerinden dolayı benzer ürünlerle karşılaştırılmaması gerçeğe uygun değer net bir şekilde belirlenememesine sebep olabilmektedir. Bununla birlikte aynı işletmenin farklı yöntemler kullanarak elde ettiği değerlemelerde de önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın uygulama bölümünde ağ kafeslerde alabalık yetiştiriciliği yapan bir işletmenin değerlendirme işlemleri farklı yöntemlerle

hesaplanmıştır. İşletme, inşaat ve makine ile ekipman maliyetleri dahil olmak üzere 2.962.514 TL tutarında bir sermaye ile kurulmuştur. İlk üretim döneminde de 450.000 adet alabalık üretilmiştir. İşletmenin üretim dönemindeki sabit ve değişen giderleri toplamı 5.485.670 TL olarak tespit edilmiştir. Böylece üretilen her bir alabalığın toplam birim maliyeti 12,20 TL (5.485.670 TL / 450.000) olmuştur. İşletme dönem sonunda stoklarında bulunan 450.000 adet alabalıktan 400.000 adedini 16 TL + KDV birim fiyatı ile satarken, geriye kalan 50.000 adet alabalığı bir süre daha semirttikten sonra satmaya karar vermiştir. İşletme dönem sonu değerlendirme işlemlerinde tarihi maliyet yöntemini kullandığında; canlı varlıklar hesabı 610.000 TL görülmekte ve işletmenin aktif toplamı 4.255.596 TL olarak belirlenmektedir.

İşletme gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlendirme yaptığında ise piyasa yaklaşımı ile değerlemede alabalığın günce fiyatının 20 TL olduğu tespit edilmiş ve satış için 6.400 TL katlanılması beklenen maliyet oluşmuştur. Dolayısıyla işletme stoklarında bulunan tarımsal ürünlerin gerçeğe uygun değeri 993.600 TL, aktif toplamı ise 4.639.196 TL değerine ulaşmaktadır. Gelir yaklaşımı ile değerlendirme üç farklı fiyat ortaya çıkmakta ve muhtemel nakit akışları belirlenmektedir. Bu yaklaşıma göre canlı varlıkların gerçeğe uygun değeri 1.033.600 TL ve aktif toplamı da 4.679.196 TL'dir. Gerçekleştirilen değerlendirme işlemleri sonrasında tarihi maliyetle oluşturulmuş gelir tablosunda dönem net karı 713.178 TL, piyasaya yaklaşımına göre dönem net karı 1.012.387 TL ve gelir yaklaşımına göre dönem net karı 1.043.587 TL olarak belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda tarihi maliyet yöntemi ile değerlendirme yapıldığında tarımsal faaliyetler sonucu elde edilen ürünlerin değerleri piyasa yaklaşımına göre %39, gelir yaklaşımına göre %41 daha düşük görülmektedir. Fiyat değişimlerinin yoğun olarak yaşandığı piyasalarda tarihi maliyet yönteminin kullanılması finansal tablo kullanıcılarının kararlarında önemli değişikliklere sebep olabilir ve finansal bilgiler işletme güvenilirliğini etkileyebilir. Bununla birlikte tarihi maliyetlerle gerçekleştirilen değerlendirme sonucu işletmenin stokları %40 daha düşük değerde yer almakta, bu durum da işletmeyi stok açısından daha zayıf göstermektedir.

Tarihi maliyet yöntemi ile elde edilen dönem net karı tutarlarında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. İşletmenin, piyasa yaklaşımına göre %30, gelir yaklaşımına göre yapılan değerlemelerde de %32 daha az gelir elde etmiş olduğu görülmektedir. Dönem sonunda stokların gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi, varlıkların değerinde meydana gelen artışların da finansal tablolara yansımaları sağlamıştır.

Değerleme yöntemleri sonucu ortaya çıkan farklar doğal olarak işletmenin aktif ve pasif toplamalarını da etkilemektedir. Canlı varlıkların gerçeğe uygun değer yaklaşımına göre değerlendirilmesi uygulamaya konu işletmenin aktif ve pasif toplamında bir artışa neden olmuştur. İşletmenin mali hacmi canlı varlık değer artışlarına bağlı olarak genişlemiştir.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, tarihi maliyet yöntemine göre günümüz koşullarında daha doğru ve şeffaf bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte finansal tablonun yorumlanması açısından oluşturulan bilgilerin daha karmaşık olması, bilgi kullanıcılarının bilgi seviyelerini önemli bir etken haline getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım Ürünleri, Tarımsal Faaliyet, Gerçeğe Uygun Değer, Tarihi Maliyet, Değerleme

A Comparison of the Assessment of Agricultural Products within the Scope of the Turkish Tax Legislation and Turkish Accounting Standards: A Sample Application in Trout Breeding Facility

Abstract

Agricultural products are susceptible to many biological effects such as growth, decay and dying. These properties which are specific to agricultural products, make the valuation of biological assets in agricultural enterprises very important.

According to the Tax Procedure Law, agricultural products should be valued via the historical cost method. According to the Turkish Accounting Standards, fair value approach should be applied during the valuation of agricultural products. Financial statements of agricultural enterprises vary in accordance with the valuation method used. These changes have a direct impact on the decisions of beneficiaries.

In this study, the biological assets of a trout aquaculture facility in end-of-period stocks, will be evaluated via the historical cost method and the fair value approaches. Thereafter, financial statements obtained as a result of each valuation will be compared and analyzed.

Summary

Agriculture is defined as a complement of economic activities derived output from plants and animals, where land and nature are used as an industrial input. Agricultural activities, which are also explained in the Income Tax Law and Accounting Standard 41: Agriculture, are very important for the economic development of countries. Agricultural activities raise national income by creating employment and providing production. Therefore, the outcomes of the activities carried out in agriculture, in other words, the financial statements of agricultural enterprises, are substantial for both agricultural enterprises and associated third parties. In order to present financial information to users in an accurate and impartial manner, the valuation of agricultural products must be performed in accordance with the relevant legislation or standards.

Valuation is the determination of the economic values of assets and liabilities during inventory process. Valuation is very important to determine the income properly in agricultural enterprises. There are different valuation methods suggested for agricultural products in the relevant legislation and standards. The main purpose should be evaluating assests closest to the real value.

As stated in article 276 of the Tax Procedure Law, agricultural products are valued at their cost value or equivalent value. Cost value is the value that includes all the costs ocured from production to sale. Equivalent value is used for the assests those real value can not be determined. Equivalent value is obtained by comparing the assets with other assets that are in the same type and feature.

In Turkey Accounting Standards, the valuation of agricultural products are described within the scope of Standard 41: Agriculture. Aforesaid standard suggests to evaluate agricultural products by the value calculated as subtracting cost of sales from the fair value of the product. Fair value is defined as the price that both willing and

independent parties will want to buy and sell the product in the active market. Three methods are used to assign fair value named as market approach, cost approach and income approach. Besides, cost value is used when the fair value of an agricultural product can not be determined.

As it is seen, the Tax Procedure Law and Accounting Standard have set out different methods of valuation upon their priorities. Both of them have strengths and weaknesses. Since the biological transformation is not taken into consideration while determining the cost value, false or incomplete information might be presented to the users of financial statements. On the other hand, the absence of an active market for each agricultural product and the inability to compare it with similar products due to the characteristics of the product might cause the fair value not to be determined unambiguously. Also, there are significant differences in the valuations performed by the same enterprise using different methods.

In the fifth part of the study, the valuation process of an enterprise that produces trout in net cages are performed by different methods. The enterprise was established with a capital amounting to 2.962.514 TL including construction, machinery and equipment costs. 450.000 trouts were produced in the first production period. Total of fixed and running costs during that period were determined as 5.485.670 TL. Thus, the total unit cost of each trout produced was 12,20 TL (5.485.670 TL / 450.000). The enterprise sold 400.000 of the 450.000 trout stocks at the end of the period with a unit price of 16 TL + VAT and decided to sell the remaining 50.000 trout after a while. If the cost approach is used during valuation at the end of the period, Live Assests Account is seen as 610.000 TL and the total assets are seen as 4.255.596 TL on financial statements.

When the enterprise performs valuation with the market approach, it is determined that the current price of a trout is 20 TL in active market and the expected cost of sales is 6.400 TL. Therefore, Live Assests Account is seen as 993.600 TL and total assets are seen as

4.639.196 TL at the end of the period. In valuation with the income approach, the different prices appear and possible cash flow is determined upon these prices. In this approach, Live Assests Account is seen as 1.033.600 TL and total assets are seen as 4.679.196 TL. Net profit of the period is seen; 713.178 TL on the income table created by cost approach, 1.012.387 TL on the income table created by market approach and 1.043.587 TL on the income table created by income approach.

According to the findings; when the valuation is performed by cost approach, the values of the agricultural products are 39% lower than the market approach and 41% lower than the income approach. Using cost approach in the markets where price variations are intense can cause significant changes in the decisions of the users of financial statements and the reliability of the enterprise may be affected over financial information. In addition, as a result of the valuation carried out with cost approach, the stocks of the enterprise are at 40% lower value. Therefore, the enterprise looked weaker in terms of stocks.

There are also significant differences in the net profit for the period obtained by the cost value method. When cost value is used, it is seen that the enterprise has earned 30% less income than the market approach and 32% less than the income approach. Valuation performed with fair value enables to reflect the increase in the value of agricultural products to the financial statements.

The differences resulting from the valuation methods also affect the total of assets and liabilities as it is expected. Using fair value caused an increase in the total assets and liabilities of the enterprise. The financial volume of the enterprise expanded because of the increase in the value of agricultural products.

The market approach provides more accurate and clear information compared to the cost approach in present conditions. However, this situation makes information seen on financial statements are more complex and the knowledge levels of the users became an important factor during the analysis of financial statements.

Keywords: Agricultural Products, Agricultural Activity, Fair Value, Historical Cost, Valuation

Giriş

Değerleme, işletmelerin sahip olduğu varlıkların miktarlarının ve tutarlarının doğru olarak belirlenerek finansal tablolara aktarılması açısından büyük önem arz etmektedir. Tarımsal ürünlerin biyolojik değişim geçirebilme özelliği göz önüne alındığında değerlendirme işlemi tarım işletmeleri için daha da kritik duruma gelmektedir. Tarımsal faaliyetlere ilişkin uluslararası muhasebe standartları hazırlanırken değerlendirme konusu çok detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bunun nedeni, standardın yayınlanmasından önce kullanılmakta olan tarihi maliyet yönteminin artık tarım sektörünün ihtiyaçlarına cevap veremez durumda olduğunun düşünülmesidir.

Ülkemizdeki güncel mevzuat incelendiğinde tarımsal ürünlerin değerlemesine ilişkin iki farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Vergi Usul Kanunu içerisinde tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi için tarihi maliyet yönteminin kullanılması gerektiği belirtilirken, 41 Nolu Tarımsal Faaliyetler Standardı, uluslararası muhasebe standartlarına doğrultusunda, gerçeğe uygun değer yaklaşımını kullanıma sunmaktadır. Her iki yaklaşımın sonuçlarının işletmelerin finansal tablolarına yansımaları birbirlerinden farklı olmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle tarım ve tarımsal faaliyet kavramlarına değinilecektir. Devamında tarımsal ürünlerin değerlendirilmesine ilişkin yaklaşımlar ele alınacak ve birbirlerine göre güçlü ve zayıf yönleri irdelenecektir. Çalışmanın sonunda ise aynı işletmenin aynı döneme ait finansal tablolarının, değerlendirme yaklaşımına göre nasıl farklılıklar gösterdiğine dair bir uygulama yapılacak ve elde edilen sonuçların işletmenin çıkar sahiplerinin kararlarına etkileri tartışılacaktır.

Tarımsal Faaliyet Kavramı

Tarım, en geniş tanımıyla, bitkilerden ve hayvanlardan gıda ve diğer çeşitli ürünler elde edilerek insan nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması olarak ifade edilebilir (Harris ve Fuller, 2014: 1). Bir başka tanıma göre tarım, ürün alabilmek amacı ile gerçekleştirilen; toprak işçiliği, hayvan yetiştiriciliği, ormancılık, deniz ve kara avcılığı faaliyetlerini kapsayan ekonomik etkinliklerdir (Aktuğlu, 1984: 5). Tarımı, doğrudan tüketilen veya endüstriyel girdi olarak kullanılan bitkisel ve hayvani ürünleri, toprağı ve doğayı düzenli bir şekilde değerlendirip geliştirerek elde etme çalışmaları olarak da tanımlamak olanaklıdır (Akdoğan ve diğerleri, 2011: 491). Tarım Kanunu'nda tarım *"Doğal kaynakları uygun girdilerle birlikte kullanarak yapılan her türlü üretim, yetiştirme, işleme ve pazarlama faaliyetleri"* olarak ifade edilmiştir (Tarım Kanunu, 2006: 1).

Tarımsal faaliyet ise; toprağın ve tohumun kullanılması ile bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi ve elde edilen ürünlerin tam veya yarı mamul olarak çeşitli aşamalarda değerlendirilmesidir (Gökgöz, 2012: 9). Gelir Vergisi Kanunu'nun 52. maddesinde tarımsal faaliyetler "arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcuları ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını ve bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılması" olarak tanımlanmıştır (Gelir Vergisi Kanunu, 1961: 29). TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardında yer alan tarımla ilişkili tanımlara bakıldığında da tarımsal faaliyetlerin yer aldığı görülmektedir. Canlı varlıklar satışa veya geri dönüştürmeye konu olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda tarımsal ürünlere veya farklı canlı varlıklara çevrilmesi ve hasat durumlarının bir organizasyon tarafından yönetilmesi şeklinde açıklanmıştır (TMS 41, 2006: 3).

Tarımsal faaliyetler dört ana kola ayrılmaktadır. Bunlar; bitkisel üretim, hayvansal üretim, orman ürünleri üretimi, su ürünleri üretimi başlıklarında değerlendirilmekte ve bu faaliyet kolları ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır (Antepli, 2014: 13). Tarımsal faaliyetlerin ekonomik gelişme sürecine farklı yollardan sağladığı katkılar aşağıdaki ana başlıklar ile özetlenebilir;

- İstihdam yaratma
- Üretim ve verim sağlama
- Topluma besin üretme
- Sanayi sektörüne girdi oluşturma
- Milli geliri yükseltme
- Dış ticarete katkı (Kılı, 2014: 22)
- Kırsal kalkınmaya destek
- Sosyal dayanışmayı artırma (Renting ve diğerleri, 2008: 366)

İşletmeler tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirirken bir yandan da varlıklarında ve kaynaklarında artış veya azalışlar meydana gelmekte ve bunun sonucunda tarımsal faaliyetlerin mali tarafı ortaya çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin mali tarafındaki en temel işlemlerden biri de işletmenin aktiflerinde yer alan ürünlerinin dönem sonlarında değerlemesidir.

Tarım Ürünlerinin Değerlemesi

İşletme sahipleri ve işletmeyle ilişkili üçüncü kişiler düzenli bir şekilde faaliyet sonuçları üzerine bilgi sahibi olmak isterler. İşletmenin faaliyet sonuçları finansal tablolar aracılığı ile sunulmaktadır. Finansal tabloların doğru bilgileri yansıtabilmesi için tablolarda yer alan verilen miktarlarının ve tutarlarının kesin bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. İşletmeye ilişkin varlıkların ve yükümlülüklerin tutarlarının tespit edilmesi değerlemenin konusunu oluşturmaktadır.

Değerleme, en kısa şekilde, işletmenin finansal tablolarında yer alan unsurların tutarlarının belirlenmesi olarak tanımlanabilir (Türel, 2012: 8). Değerlemeyi; kullanılmaya uygunluğu ve işletmeye sağlayacağı yarar dikkate alınarak bir mala envanter çıkarıldığı sırada kıymet biçmek olarak tanımlayabilmek de olanaklıdır. Diğer bir tanıma göre değerlendirme, ekonomik değerlerin fiyatlarının belirlenmesi ve belirlenen fiyatların Türk Lirası üzerinden ifade edilmesidir (Örten ve Karapınar, 2009: 5). Değerleme işlemi ise; hesaplama yapılırken uygulanacak değer ölçülerinin belirlenmesi, değerlerin belirlenmesi amacıyla hesaplamaların yapılması ve elde edilen sonuçların finansal tablolara taşınması aşamalarından oluşan bir süreçtir (Taştan, 2013: 86).

Tarım işletmelerinde envanteri oluşturan varlıkların değerlendirilmesi gerek tarım muhasebesi açısından gerek işletmenin ilişkili tarafları açısından önem arz etmektedir. Bir üretim döneminde elde edilen tarımsal kazancın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için değerlendirme işlemi yapılmalıdır (Çetin ve Tipi, 2016: 33). Değerleme amacına göre farklı yöntemler kullanılarak yapılabilir. Hangi değerlendirme yöntemi kullanılırsa kullanılsın varlıkların gerçek değeri tam olarak tespit edilemese de gerçeğe en yakın değere ulaşabilmek için çaba gösterilmesi gerekmektedir (Aras, 1988: 56). Olması gerekenden fazla veya eksik bir şekilde yapılan değerlendirme, faaliyet sonuçları ile ilgili yanlış çıkarımlar ve değerlendirmeler yapılmasına neden olabilecektir (Çetin ve Tipi, 2016: 33).

Ülkemizde tarımsal işletmelerde değerlendirme yöntemleri üstüne mevzuat incelendiğinde, bu konuya Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları içerisinde yer verildiği görülmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nda da değerlendirme konusuna yer verilmekte ancak doğrudan kanun içerisinde bir belirleme yapılmadan Türkiye Muhasebe Standartları'na atıfta bulunmaktadır (Taştan, 2013: 87).

Vergi Usul Kanununda Tarım Ürünlerinin Değerlemesi

Tarım ürünlerinin değerlemesine ilişkin düzenleme Vergi Usul Kanunu'nun 276. maddesinde yer almaktadır. Vergi Usul Kanunu madde 276'da zirai mahsul ve ürünler maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. Maliyet bedelinin içerisinde zirai ürünlerin özelliklerine göre kendine has giderleri de eklenir. Görüldüğü üzere tarımsal ürünlerin maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiği kanunda açık bir şekilde ifade edilmiştir. Atıf yapılan 275. maddede, maliyet bedelinin; üretimde kullanılan ham maddenin bedeli, ürüne denk gelen işçilik bedeli, genel üretim giderlerinden ürüne düşen pay, genel yönetim giderlerinden ürüne düşen pay ve ambalajlı olarak piyasaya sunulması durumunda ambalaj malzemesinin bedeli toplanarak hesaplandığı belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu kanunun 277. Maddesinde hayvanlar:

- Zirai işletmelere kapsamında ise maliyet bedeli ile ölçümlenir.
- Maliyet bedeli tespit edilemediği durumlarda, emsal bedeline göre değerlendirilir.
- Emsal bedeli tespiti için, işletmenin bulunduğu çevrede yer alan zirai kazanç komisyonlarınca tayin edilen ortalama maliyet bedeli olarak alınır.

Sonuç olarak Vergi Usul Kanunu'nda tarımsal ürünlerin değerlemesine ilişkin maliyet bedeli ve emsal bedeli olmak üzere iki yönetime yer verilmiştir. Bu yöntemlere ilişkin tanımlar şu şekildedir;

- Maliyet Bedeli: Maliyet esaslı ilkesi doğrultusunda, ekonomik değerlerin alış bedeli ile bu değerlerin alımı için yapılan giderlerin toplamıdır (Örten ve Karapınar, 2009: 11).
- Emsal Bedeli: Emsal bedeli; gerçek bedeli belli olmayan, bilinmeyen veya tespit edilemeyen varlıklar için, aynı cins ve çeşitten varlıkların bedelleri ile karşılaştırılarak hesaplanan bedeldir (Toroslu, 2014: 67).

Vergi Usul Kanunu içerisinde değerlendirme yöntemlerinin tanımlanması, kanunun temel amacına paralel olarak, vergi matrahının hesaplamasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Tarım Ürünlerinin Değerlemesi

41 Numaralı Türkiye Muhasebe Standardı tarımsal faaliyetlere ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesine ilişkin yöntemler de yine bu standardın içerisinde açıklanmaktadır. Söz konusu standardın 12. maddesinde *“canlı varlıklar ilk muhasebeleştirildikleri tarihte ve her raporlama dönemi sonunda, Paragraf 30'da yer verilen gerçeğe uygun değer güvenilir olarak ölçülemediği durumlar hariç, gerçeğe uygun değerlerinden satış maliyetleri düşülmek suretiyle ölçülür”* ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesinde ölçülmesi olanaklı olduğu sürece gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılması gerekmektedir. Gerçeğe uygun değer, herhangi bir dış etkenin söz konusu olmadığı koşullarda istekli ve bağımsız iki taraf arasında belirlenen fiyat olarak tanımlanmaktadır (Türel, 2012: 16). Ancak, yukarıda görüldüğü gibi, TMS 41'de tarımsal ürünlerinin değerinin gerçeğe uygun değerden satış maliyetleri düşülerek ölçüleceği ifade edildiğinden, standartta geçen gerçeğe uygun değeri net gerçeğe uygun değer olarak ifade etmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Tokay ve Deran, 2004: 17). Gerçeğe uygun değeri temel alan genel yaklaşım dışında, standartta tarımsal ürünleri değerlendirme esaslarına ilişkin yer alan diğer önemli düzenlemeler aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır(TMS 41);

- İşletmenin elinde bulunan canlı varlıklarından ortaya çıkan tarımsal ürünler hasat noktasındaki değerlemesi gerçeğe uygun değerlerinden satış maliyetlerinin düşürülmesi yoluyla tespit edilir. Bu tespit, "TMS 2 Stoklar" Standardının veya uyan farklı Standardın uygulandığı tarihteki maliyettir. (Madde: 13)
- Ölçümü yapılan canlı varlıkların veya tarımsal ürünlerin yaşlarına, kaliteleri ve benzeri unsurlarına göre sınıflandırılması canlı varlığın veya tarımsal ürünün gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesini kolaylaştırır. Bu kolaylaştırıcı özellikler belirlenirken piyasa fiyatını oluşturan nitelikler olması önemlidir. (Madde: 15)
- İşletmeler, tarımsal ürünlerinin satışına ilişkin gelecek tarihli sözleşmeler yapabilirler. Ancak hiçbir canlı varlık veya tarımsal ürünün gerçeğe uygun değeri bir satış sözleşmesinin varlığı nedeniyle düzeltilmez. Bazı durumlarda yapılan sözleşmeler ekonomik olarak dezavantajlıdır. Bu gibi durumlarda TMS 37 içerisinde yer alan düzenlemeler geçerli olacaktır. (Madde: 16)
- Nakit akımları üzerinden değerlendirme yapılırken, nakit akışı oluşturan varlıkların finansmanını, vergilendirilmesini veya canlı varlıkların hasat sonrasında yeniden üretilmesini sağlayan nakit akışları ihmal edilir. (Madde: 22)
- Maliyet, ilk maliyetin yüklenilmesinden itibaren biyolojik dönüşüm sınırlı düzenli gerçekleşirse, bu dönüşümün fiyatlar üzerinde dikkate değer bir etkisi olması beklenmez ve buna benzer durumlarda maliyet gerçeğe uygun değere yaklaşır. (Madde: 24)
- Arsa ve arazi üzerinde bulunan canlı varlıkların başka bir piyasası bulunmamasına rağmen dokunulmamış arazi ve arazi geliştirmelerinin bir bütün halinde var olduğu birleşik varlıkların aktif bir piyasasının varlığı durumlarıyla karşı karşıya kalınabilir. İşletmeler, ortaya çıkan bu durumlarda, birleşik varlıklara yönelik bilgiyi canlı varlığın gerçeğe uygun değerinin tespitinde kullanabilir. (Madde: 25)
- Bazı piyasalarda kote edilmiş bir piyasa fiyatı bulunmayabilir ve gerçeğe uygun değeri belirlemek için alternatif yöntemler geliştirmek mümkün olmaya bilir. Bu durumda canlı varlıkların gerçeğe uygun değeri güvenilir bir biçimde tespit edilemez. Böyle bir piyasada canlı varlık değerlendirme maliyet bedelinden ilgili birikmiş yıpranma payları ve değer düşüklüğü karşılıklarının çıkarılması ile ölçülür. Duran varlık özelliği taşıyan bir canlı varlık TFRS 5 Standardına göre satış amaçlı olarak sınıflandırılmasına imkan tanıyan kriterleri sağlıyorsa, gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde tespit edilebilir. (Madde: 30).

Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne ilişkin 13 Numaralı Türkiye Finansal Raporlama Standardında ise gerçeğe uygun değer için kullanılacak yaklaşımlar açıklanmıştır (TFRS 13; 61- 66 ıncı Paragraflar);

- **Piyasa Yaklaşımı:** Özdeş veya karşılaştırılabilir (başka bir ifadeyle benzer) olan varlıklara, borçlara ya da varlıklardan ve borçlardan oluşan bir gruba (örneğin iş) ilişkin piyasa işlemleri sonucu oluşan fiyatları ve diğer ilgili bilgileri kullanır.
- **Maliyet Yaklaşımı:** bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan cari tutarı yansıtır (genellikle cari yenileme maliyeti olarak anılır).
- **Gelir Yaklaşımı:** Gelecekteki tutarları (örneğin, nakit akışları veya gelir ve giderleri) tek bir cari (başka bir ifadeyle, iskonto edilmiş) tutara dönüştüren yöntemdir. Gelir yaklaşımı kullanıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü gelecekteki tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerini yansıtır.

Uluslararası muhasebe standartlarında ve buna bağlı olarak Türkiye Muhasebe Standartları'nda, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsenmesinin nedeni biyolojik dönüşüm sonucunda ortaya çıkan değişikliklerin etkilerini finansal tablolara en doğru şekilde yansıtabilmektir (Akdoğan ve diğerleri, 2011: 517). Anlaşıldığı üzere, Vergi Usul Kanunu'nun değerlendirme yaklaşımı ile Türkiye Muhasebe Standartlarının değerlendirme yaklaşımı birbirlerinden oldukça farklı amaçlara hizmet etmektedir.

Tarım Ürünlerinin Değerlemesinin Türk Vergi Mevzuatı Ve Türkiye Muhasebe Standartları Yönünden İncelenmesi

Türkiye Muhasebe Standartlarının kaynağı olan Uluslararası Muhasebe Standartlarının temel amaçları; finansal bilgilerin ve açıklamaların herkes için anlaşılabilir olması, tutarlı olması ve muhasebe alanında ortak bir dil yaratılmasıdır. Değerleme uygulamaları ise işletmelerin finansal tablolarında yer alan bilgileri ve açıklamaları doğrudan etkilemektedir. Finansal tablolar; işletmenin güncel durumuna ilişkin fotoğrafı gösteren, çıkar sahiplerini yönlendiren önemli araçlardır. Bu araçlardan en doğru bilginin sağlanabilmesi için Uluslararası Muhasebe Standartları içerisinde değerlendirilmeye yönelik düzenlemelere de yer verilmiştir.

Muhasebe ve finansal raporlama standartlarının kavramsal çerçevesi içerisinde yer alan standartlarından bir tanesi de tarımsal faaliyetler standardıdır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, 1994 yılında, tarım sektöründe işletmelerin ölçeklerinin giderek büyümesi ve buna bağlı olarak yapılarının karmaşık duruma gelmesini de göz önüne alarak tarım sektöründe uygulanacak bir standarda gereksinim duyulduğunu açıklamıştır. Sonrasında bu çalışmayı yürütecek bir komite kurulmuş ve söz konusu komite 1996 yılında taslak bir tarımsal faaliyet standardı yayınlamıştır. Yayımlanan taslak üzerinde çeşitli ülkelerden birçok meslek örgütü ve ilgiliden görüş alınmış ve toplanan tüm görüşler bir araya getirilerek standarda son hali verilmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu 41 numaralı tarımsal faaliyet standardını 2000 yılında yayınlamış ve standart 2003 yılından başlamak üzere yürürlüğe girmiştir. 41

Numaralı Tarımsal Faaliyet Standardının ülkemizde yürürlüğe girişi ise 2006 yılında gerçekleşmiştir. Standardın günümüzde kullanımda olan son hali orijinal standart ile bire bir uyumludur (Taştan, 2013: 66). Tarımsal faaliyet standartlarının oluşturulmasında etkili olan en önemli gerekçelerden biri ise canlı varlıkların muhasebeleştirilmesinde kullanılan tarihi maliyet yönteminin yetersiz kalarak çoğu zaman doğru sonuçlar vermediğinin düşünülmesidir. Tarımsal faaliyetlere konu olan canlı varlıkların büyüme, çürüme, bozulma, ölme gibi birçok biyolojik dönüşüme açık olmaları nedeniyle standartta gerçeğe uygun değer yaklaşımı benimsenmiştir (Tuğay, 2013: 164).

Vergi Usul Kanunu tarihi maliyet yönteminin kullanımına ilişkin düzenlemelere yer verirken Türkiye Muhasebe Standartlarında gerçeğe uygun değer yaklaşımı ortaya konmaktadır. Söz konusu iki yöntem karşılaştırıldığında; uygulamada ortaya çıkan farklılıklar, birbirlerine göre güçlü ve zayıf oldukları yönler şu şekilde sıralanabilirler;

- Tarihi maliyet yöntemi tamamen güvenilir bir veri olmakla birlikte karar aşamalarında yetersiz kalabilirken, gerçeğe uygun değer yöntemi güncel olması nedeni ile kararlara olumlu katkı sağlarken güvenilirliği tartışılabilmektedir (Demirkol, 2006 : 43).
- Tarihi maliyet yöntemi belgeye dayandığı için manipüle edilemez ancak gerçeğe uygun değer subjektiftir ve manipülasyona açık duruma gelebilir (Herbohn, 2006: 180). Her varlık için her zaman etkin ve şeffaf bir piyasa bulunmadığından gerçeğe uygun değer belirlenmesi sırasında ortaya çıkacak subjektif yaklaşımlar güvenilirliği olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Türel, 2012: 52).
- Tarihi maliyet yöntemi gerçekleşmemiş zararları dikkate alıp gerçekleşmemiş kârları dikkate almaması nedeniyle ihtiyatlı bir yaklaşımdır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımında ise esnek davranmak olanaklıdır (Demirkol, 2006 : 43). Gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlendirme yapılırken gerçekleşmemiş kârların ve zararların dikkate alınması muhasebenin gerçekleşme ve ihtiyatlılık ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır (Türel, 2012: 35).
- Tarihi maliyet yöntemi yoruma kapalıdır ve belgeleri esas alır. Gerçeğe uygun değer yöntemine ise yorum katılabilmektedir (Demirkol, 2006 : 43).
- Tarihi maliyet yaklaşımı belge esaslı temeli ile hesap vermeye yönelik bir yaklaşımdır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı gerçekleşmemiş işlemleri de dikkate alarak hesap vermektan çok karar vermeye odaklanmıştır (Demirkol, 2006 : 43). Örneğin, benzer varlıklara sahip işletmelerin finansal tabloları karşılaştırılmak istendiğinde varlıklar farklı zamanlarda elde edildiyse tarihi maliyetler üzerinden sağlıklı bir karşılaştırma yapmak olanaklı olmayacak iken gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen finansal tabloları karşılaştırmak anlamlı olacaktır.

- Tarihi maliyet yöntemi geçmişini temel alırken gerçeğe uygun değer yöntemi geleceğe yöneliktir (Demirkol, 2006 : 43). Örneğin, 15 yıl önce alınan bir duran varlığın güncel piyasa fiyatı tarihi maliyetinden çok daha fazla olacağından tarihi maliyet esasına göre hazırlanan finansal tablolar kullanıcılarına gelecek tahminleri için beklenen katkıyı sağlayamayacaktır. Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmiş finansal tablolar ise işletmenin güncel durumunu daha net ortaya koyarak finansal karar verme süreçlerinde daha etkin kullanılabilir (Türel, 2012: 41).
- Tarihi maliyet yaklaşımında gerçekleşmemiş kârlar dikkate alınmadığından kârlılık azalırken gerçeğe uygun değer yaklaşımında gerçekleşmemiş kârlar dikkate alındığından daha yüksek kârlılıklar görülmektedir (Demirkol, 2006 : 44). Ancak bu durum kârlılığın olduğundan yüksek gösterilip işletme performansının yanlış sunulması riskini de beraberinde getirmektedir (Türel, 2012: 53). Ayrıca gerçeğe uygun değerlerde meydana gelen değişimler gelir tablosuna yansıdığı için işletmenin kârlılığında dalgalanmalara yol açabilmektedir.
- Gerçeğe uygun değer yönteminde kârlılığın daha yüksek olması çıkar sahiplerinin bu yöntemle ilgilerini artırmaktadır. Tarihi maliyet yöntemi çıkar sahipleri için daha düşük temettü anlamına gelmektedir (Demirkol, 2006 : 44). Tarihi maliyet yönteminde duran varlıkların kullanım amaçlı alındığı varsayıldığından piyasa değerinin finansal tablolara etkisi olmamaktadır. Finansal tablolarda varlıkların amortismanlarının düşülmesi sonucu geriye kalan artık değerleri yer almaktadır. Gerçeğe uygun değer yönteminde ise duran varlıkların değeri piyasa değeri ile belirlenmektedir (Demirkol, 2006 : 44). Bu özelliklerinden dolayı tarihi maliyet yaklaşımında gelir tablosu daha ön planda tutulurken gerçeğe uygun değer yaklaşımında bilançoya gelir tablosuna kıyasla daha fazla önem verilmektedir (Türel, 2012: 38).

Görüldüğü gibi her iki yöntemin de güçlü ve zayıf kabul edilen yönleri bulunmaktadır. Tarihi maliyet yöntemi biyolojik dönüşümü dikkate almadığından tarımsal muhasebe uygulamalarının ihtiyaçlarına tam olarak cevap veremezken gerçeğe uygun değer ise uygulanmasının maliyetli olması, her zaman aktif bir piyasa bulunmaması, yoruma açık olması gibi nedenlerle beklentileri tam olarak karşılamayabilmektedir. En önemli sorunlardan biri ise aynı işletmenin aynı zamanda iki farklı yöntemle değerlendirilmesi yapıp karşılaştırıldığında ortaya oldukça farklı sonuçlar çıkabilmesidir. Bu çalışmanın devamında bu farkları ortaya koyacak bir uygulama yapılacak ve ortaya çıkan verilerin çıkar sahipleri üzerindeki olası etkileri tartışılacaktır.

Uygulama

Çalışmamızın teorik kısmında belirtildiği gibi Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları açısından farklı değerlendirme ilkeleri

benimsenmektedir. Uygulama bölümümüzde tarımsal faaliyetlerde bulunan bir işletmenin dönem sonu finansal tabloları Vergi Usul Kanunu doğrultusunda tarihi maliyet yöntemiyle ve Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımıyla değerlendirilecektir. Gerçeğe uygun değer hesaplamasında ise aktif bir piyasanın var olduğu ve aktif bir piyasanın var olmadığı iki ayrı senaryo oluşturulacaktır. Aktif piyasanın var olmadığı senaryoda gelir yaklaşımı ile değerlendirilecektir. Değerleme işlemleri yapıldıktan sonra; tarihi maliyet yönteminin, piyasa yaklaşımının ve gelir yaklaşımının finansal tablolarda meydana getirdiği farklılıklar yorumlanacaktır.

Uygulamaya konu edilen işletme ağ kafeslerde alabalık yetiştiriciliği yapan bir işletmedir. İlk olarak işletmenin kuruluşuna ilişkin veriler paylaşılacak, sonrasında bir üretim dönemi sonundaki değerlendirme işlemleri yapılacaktır.

Söz konusu şirketin kuruluş maliyetleri şu şekildedir:

İnşaat Maliyetleri

No	KALEMLER	Adet	Birim Fiyatı (TL)	Toplam Fiyat (TL)
1	H.D.P.E Kafes (Çap:16 m)	3	15.300	45.900
2	H.D.P.E Kafes (Çap:30 m)	4	37.500	150.000
3	Düğümsüz ağ, çap 16 m (7 mm göz açıklığı)	2	8.600	17.200
4	Düğümsüz ağ, çap 16 m (12 mm gözaçıklığı)	2	6.900	13.800
5	Düğümsüz ağ, çap 30 m (14 mm gözaçıklığı)	3	24.200	72.600
6	Düğümsüz ağ, çap 30 m (18 mm gözaçıklığı)	5	21.600	108.000
7	Kuş koruma ağı, çap 30 m. (100 mm gözaçıklığı)	4	900	3.600
8	Kafes bağlantı elemanları (şamandra, kollektör,halat çakar flaşör, zincir kilidi, zincir, çapa)	1	93.708	93.708
	Toplam (KDV Hariç)			504.808

Kaynak: <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, erişim: 22.09.2019.

Makine – Ekipman Maliyetleri

No	Makine-Ekipman	Marka-Model	Adet	Birim Fiyatı (TL)	Toplam Fiyat (TL)
1	Sac tekne	24,77 m	1	1.000.000	1.000.000
2	Polyester servis teknesi	9,5 m	2	110.000	220.000
3	Yemleme platformu	14,8 x 12 x 3 m, sactan yüzer platform	1	504.000	504.000
4	Motor	170 HP	2	57.500	115.000

No	Makine-Ekipman	Marka-Model	Adet	Birim Fiyatı (TL)	Toplam Fiyat (TL)
5	Hasatlık boylama aleti		2	2.600	5.200
6	Yavru nakil tankı	2000 lt polyester silindirik	2	2.500	5.000
7	Oksijen metre		2	4.000	8.000
8	Oksijen tüpü		8	400	3.200
9	Oksijen hortumu		300	2	300
10	Oksijen saati		6	260	1.560
11	Krom kepçe		3	200	600
12	Kova		30	30	900
13	Çizme		10	60	600
14	Yağmurluk		10	56	560
15	İğrip	Kafesten hasat için	1	1.500	1.500
16	Ağırılık kemeri		5	30	150
17	Kurşun ağırlık		60	6	360
18	Baraküda elbise		5	900	4.500
19	Aqualung BC		5	1.080	5.400
20	Titan LX Regülatör		5	1.280	6.400
21	2'li konsol sopras		5	720	3.600
22	Oktopus Aqualung		5	400	2.000
23	Dalış tüpü	12 lt	5	1.240	6.200
24	Mares palet		5	440	2.200
25	Tecnisub look maske		5	160	800
26	Palet için patik		5	130	650
27	Şnorkel	problu valfli	5	72	360
28	Şarjlı pil		5	50	250
29	Pil şarj makinesi		5	100	500
	Toplam (KDV Hariç)				1.899.790

Kaynak: <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, erişim: 22.09.2019.

Toplam Kuruluş Maliyetleri (KDV'li)

YATIRIM HARCAMALARI	TUTAR(TL)	AÇIKLAMA
Etüt Proje Giderleri	29.000	Yapılabilirlik çalışması ve ÇED raporu
Bina-İnşaat Giderleri	595.674	
Makine ve Teçhizat Giderleri	2.202.376	
Yardımcı İşletmeler Makine- Ekipman Giderleri	39.376	Balık adam dalış malzemeleri
Ofis ve Diğer Malzeme-Ekipman	24.000	İdari binaların tefrişi
Taşıma ve Sigorta Giderleri	4.000	
Kuruluş İşlemleri ve Harç Masrafları	10.000	Limited şirket kuruluş masraflarıdır.
Beklenmeyen Giderler (% 2)	58.088	Diğer kalemlerin toplamının % 2'sidir.
Toplam Sabit Yatırım	2.962.514	

Kaynak: <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, erişim: 22.09.2019.

İşletme, yukarıda detayları verilen inşaat ve makine – ekipman maliyetleri de dahil olmak üzere, toplam 2.962.514 TL tutarında bir sermaye ile kurulmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda işletmenin açılış sonrası finansal durum tablosu oluşturulmuştur:

Açılış Sonrası Finansal Durum Tablosu

AKTİF	TL	PASİF	TL
I. DÖNEN VARLIKLAR		III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
100 Kasa Hesabı	457.140	320 Satıcılar Hesabı	2.890.426
102 Bankalar	2.495.374		
191 İndirilecek KDV Hesabı	436.489		
II. DURAN VARLIKLAR		IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
255 Demirbaşlar Hesabı	2.424.937		
262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	10.000	V. ÖZ KAYNAKLAR	
263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri	29.000	500 Sermaye Hesabı	2.962.514
		501 Ödenmemiş Sermaye Hesabı	0
AKTİF TOPLAM	5.852.940	PASİF TOPLAM	5.852.940

Faaliyete geçen işletmede, ilk üretim dönemi içerisinde, 450.000 adet işlenmemiş alabalık üretilmiştir. Üretim gerçekleştirilirken katlanılan hammadde maliyetleri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır;

Hammadde Giderleri

Hammadde türü	Toplam maliyet (TL)
Yem giderleri	3.235.944
Yem katkı maddeleri, ilaçlar	59.626
Damızlık, yumurta, yavru giderleri	1.087.430
Toplam	4.383.000
Üretim miktarı (adet)	450.000
Birim maliyet (TL/adet)	9,74

Kaynak: <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, erişim: 22.09.2019.

Takip eden tablolarda ise üretim döneminde, hammadde giderleri de dâhil olmak üzere, 450.000 adet alabalık üretmek için katlanılan tüm sabit maliyetlerin ve değişken maliyetlerin detayları yer almaktadır:

GİDER KALEMLERİ	Toplam Harcama	Sabit/Değişken %	Sabit Giderler	Değişken Giderler
Hammadde ve İşletme Malzemeleri	4.383.000	0/100	0	4.383.000
Kira	0	100/0	0	0
Elektrik	24.000	30/70	7.200	16.800
Su	0	30/70	0	0
Telefon	12.000	30/70	3.600	8.400
Yakıt	6.000	30/70	1800	4.200
Personel	406.800	100/0	406.800	0
Doğalgaz	0	100/0	0	0
Bakım-Onarım	20.000	70/30	14.000	6.000
Genel Giderler	120.000	70/30	84.000	36.000
Amortisman giderleri	295.108	100/0	295.108	0
Kırtasiye Giderleri	0	60/40	0	0
Pazarlama-Satış Giderleri	51.200	80/20	40.960	10.240
Ambalaj-Paketleme Giderleri	24.000	0/100	0	24.000
Nakliye Gideri	36.000	0/100	0	36.000
Beklenmeyen Giderler (% 2)	107.562	80/20	86.050	21.512
Toplam	5.485.670		939.518	4.546.152

Kaynak: <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, erişim: 22.09.2019.

Böylece üretilen her bir alabalığın toplam birim maliyeti **12,20 TL** (5.485.670 TL / 450.000) olmuştur.

İşletme dönem sonunda stoklarında bulunan 450.000 adet alabalıktan 400.000 adedini 16 TL + KDV birim fiyatı ile satarken, geriye kalan 50.000 adet alabalığı bir süre daha semirttikten sonra satmaya karar vermiştir.

Uygulamanın bu bölümünde, önceden de belirtildiği üzere, üç farklı yaklaşıma göre dönem sonu değerlendirme işlemleri yapılacaktır.

Tarihi Maliyet Yöntemi İle Değerleme

Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU	TL
Brüt Satışlar	6.400.000,00
Satış İndirimleri (-)	
Net Satışlar	6.400.000,00
Satışların Maliyeti (-)	4.383.000,00
Brüt Satış Kârı veya Zararı	2.017.000,00
Faaliyet Giderleri (-)	1.102.668,00
Faaliyet Kâr veya Zararı	914.332,00
Diğer Faal.Olağan Gelir ve Kârlar	
Diğer Faal.Olağan Gider ve Zararlar	
Finansman Giderleri (-)	
Olağan Kâr veya Zarar	914.332,00
Olağandışı Gelir ve Kârlar	
Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	
Dönem Kârı veya Zararı	914.332,00
Dönem Kârı Vergi ve Diğ. Yasal Yük. Karş.	201.154,00
Dönem Net Kâr veya Zararı	713.178,00

Finansal Durum Tablosu

AKTİF	TL	PASİF	TL
I. DÖNEN VARLIKLAR		III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
100 Kasa Hesabı	100.000	320 Satıcılar Hesabı	378.750
102 Bankalar Hesabı	781.090	360 Ödenecek Vergi ve Fonlar Hesabı	201.154
120 Alıcılar Hesabı	525.000		
163 Canlı Su Hayvanları Hesabı	610.000		
191 İndirilecek KDV Hesabı	361.569		
II. DURAN VARLIKLAR		IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
255 Demirbaşlar Hesabı	2.424.937		
262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	10.000	V. ÖZ KAYNAKLAR	
263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri	29.000	500 Sermaye Hesabı	2.962.514
257 Birikmiş Amortismanlar Hesabı	-586.000	501 Ödenmemiş Sermaye Hesabı	
		590 Dönem Net Kârı	713.178,00
AKTİF TOPLAM	4.255.596	PASİF TOPLAM	4.255.596

Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi İle Değerleme

I. Piyasa Yaklaşımı İle Değerleme

İşletme, elinde bulunan alabalıklara ilişkin aktif ve etkin bir piyasadaki fiyat bilgisi alabilmektedir. Piyasadan elde edilen verilere göre alabalığın güncel birim fiyatı 20 TL + KDV'dir. Satış için katlanılması beklenen maliyet ise 6.400 TL + KDV olacaktır. Bu durumda işletmenin stoklarında bulunan tarımsal ürünlerin gerçeğe uygun değeri 993.600 TL olarak hesaplanır.

Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU	TL
Hasılat	6.400.000,00
Satışların Maliyeti (-)	4.383.000,00
Tarımsal Faa. Gerçeğe Uygun Değ. Farkları	383.600,00
Brüt Satış Kârı veya Zararı	2.400.600,00
Faaliyet Giderleri (-)	1.102.668,00
Esas Faaliyetlerden Diğer Gelirler	
Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler	
Esas Faaliyet Kâr veya Zararı	1.297.932,00
Finansman Giderleri (-)	
Vergi Öncesi Dönem Kârı	1.297.932,00
Dönem Kârı Vergi ve Diğ. Yasal Yük. Karş.	201.153,00
Ertelenmiş Vergi Gideri	84.392,00
Dönem Net Kâr veya Zararı	1.012.387,00

Finansal Durum Tablosu

AKTİF	TL	PASİF	TL
DÖNEN VARLIKLAR		KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	
Nakit ve Nakit Benzerleri	100.000	Ticari Borçlar	378.750
Bankalar	781.090	Dönem Kârı Vergi Yükümlülüğü	201.154
Ticari Alacaklar	525.000	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	84.392
Canlı Varlıklar	993.600		
Cari Dönem Vergisi ile İlgili Varlıklar	361.569		
DURAN VARLIKLAR		IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
Maddi Duran Varlıklar	2.424.937		
Diğer Duran Varlıklar	39.000	ÖZ KAYNAKLAR	
Birikmiş Amortismanlar	-586.000	Ödenmiş Sermaye	2.962.514
		Ödenmemiş Sermaye	
		Dönem Net Kârı	1.012.387
AKTİF TOPLAM	4.639.196	PASİF TOPLAM	4.639.196

II. Gelir Yaklaşımı ile Değerleme

İşletmenin canlı varlıklarına ilişkin fiyat bilgisine ulaşabileceği aktif bir piyasa bulunmamaktadır. Stoklarda bulunan alabalıkların %15 ihtimal ile 26 TL + KDV, %60 ihtimal ile 19 TL + KDV, %25 ihtimal ile 22 TL + KDV fiyatla satılması beklenmektedir. Bu durumda beklenen nakit akışı şöyle olacaktır;

Muhtemel Nakit Akışları (TL)	Olasılık	Ağırlıklı Nakit Akışları (TL)
1.300.000	15%	195.000
950.000	60%	570.000
1.100.000	25%	275.000
Beklenen Nakit Akışı		1.040.000

Canlı varlıkların gerçeğe uygun değeri 1.040.000 TL olarak hesaplanacaktır. Satış için katlanılması gereken 6.400 TL indirilerek finansal tablolara 1.033.600 TL değerle yansıtılacaktır.

Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU	TL
Hasılat	6.400.000,00
Satışların Maliyeti (-)	4.383.000,00
Tarımsal Faa. Gerçeğe Uygun Değ. Farkları	423.600,00
Brüt Satış Kârı veya Zararı	2.440.600,00
Faaliyet Giderleri (-)	1.102.668,00
Esas Faaliyetlerden Diğer Gelirler	
Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler	
Esas Faaliyet Kâr veya Zararı	1.337.932,00
Finansman Giderleri (-)	

Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Tarım Ürünlerinin Değerlemesinin Karşılaştırılması: Alabalık Yetiştiricilik Tesisinde Örnek Bir Uygulama

Vergi Öncesi Dönem Kârı	1.337.932,00
Dönem Kârı Vergi ve Diğ. Yasal Yük. Karş.	201.153,00
Ertelenmiş Vergi Gideri	93.192,00
Dönem Net Kâr veya Zararı	1.043.587,00

Finansal Durum Tablosu

AKTİF	TL	PASİF	TL
DÖNEN VARLIKLAR		KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	
Nakit ve Nakit Benzerleri	100.000	Ticari Borçlar	378.750
Bankalar	781.090	Dönem Kârı Vergi Yükümlülüğü	201.154
Ticari Alacaklar	525.000	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	93.192
Canlı Varlıklar	1.033.600		
Cari Dönem Vergisi ile İlgili Varlıklar	361.569		
DURAN VARLIKLAR		IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	
Maddi Duran Varlıklar	2.424.937		
Diğer Duran Varlıklar	39.000	ÖZ KAYNAKLAR	
Birikmiş Amortismanlar	-586.000	Ödenmiş Sermaye	2.962.514
		Ödenmemiş Sermaye	
		Dönem Net Kârı	1.043.587
AKTİF TOPLAM	4.679.196	PASİF TOPLAM	4.679.196

Üç farklı yöntem ile değerlendirme işlemi gerçekleştirilen finansal tablolarda aşağıdaki farklar gözlemlenmiştir;

Değişken	Tarihi Maliyet (TL)	Piyasa Yaklaşımı (TL)	Gelir Yaklaşımı (TL)
Stok Tutarı	610.000	993.600	1.033.600
Dönem Net Kârı	713.178	1.012.388	1.043.588
Aktif / Pasif Toplamı	4.255.596	4.639.196	4.679.196

Tabloda görüldüğü üzere, değerlendirme işlemlerinin her birinin sonuçları çıkar sahiplerine farklı bilgiler sunmaktadır. Uygulama çalışması sonucunda elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde tartışılmaktadır;

- Tarihi maliyet yöntemi ile değerlendirme yapıldığında, tarımsal faaliyetler sonucu elde edilen ürünlerin değerleri piyasa yaklaşımına göre %39, gelir yaklaşımına göre %41 daha düşük görülmektedir. Fiyat değişimlerinin olduğu bir piyasada tarihi maliyet yönteminin uygulanması finansal bilgilerde önemli oranlarda bozulmalara neden olmuştur. Bu durum karar verme aşamasında finansal verilere olan güveni olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen finansal tablolar daha geçerli bilgiler sunmaktadır ve böylece finansal tablolardaki verilerin kararlara etki etme becerisi yüksek olmaktadır. Bunun yanı sıra gerçeğe uygun değer yaklaşımı finansal

tabloların karşılaştırılabilirlik özelliğini de artırmaktadır. Örneğin; aynı sektörde yer alan firmaların üretim teknolojileri ve / veya üretim dönemleri farklı olabileceğinden tarihi maliyetleri birbirlerinden farklı olacaktır. Böyle bir durumda eşit tarımsal varlığa sahip işletmelerin varlık tutarları farklı görünebilecektir. Gerçeğe uygun değer bu farkları ortadan kaldırmakta, daha şeffaf bilgileri ortaya koyarak işletmelere güvenilir karşılaştırmalar yapma olanağı sunmaktadır. Anlaşılabilirlik açısından konu ele alındığında ise, finansal tabloları inceleyen sıradan bir kişi için bilançoda görülen bir varlığın tutarının söz konusu varlığın değerini yansıttığının çok daha anlaşılabilir olduğunu söyleyebilmek olanaklıdır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımının tarihi maliyet yöntemine göre önemli avantajları olsa da güvenilirlik açısından bazı riskler barındırmaktadır. Etkin ve şeffaf bir piyasanın olmadığı durumlarda gerçeğe uygun değer hesaplanırken raporlamayı yapan kişilerin sübjektif yargıları da süreci etkilemektedir. Hatta bunun da ötesinde bu süreç finansal tabloları manipülasyona açık duruma getirmektedir. Önceden de değinildiği gibi, her yöntemin kendine göre güçlü ve zayıf yönleri olmasına rağmen; bir işletmenin stoklarında yer alan canlı varlıklarının tutarının, finansal tablolarda yaklaşık %40 daha düşük değerle yer alması, tabloların güvenilirliği ve karar almada etkinliği açısından göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir olumsuzluktur.

- Uygulama sonucunda elde edilen “Dönem Net Kârı” tutarlarına bakıldığında; tarihi maliyet yöntemi sonucunda elde edildiği hesaplanan kâr tutarının, piyasa yaklaşımı sonucu elde edilen tutardan %30, gelir yaklaşımı sonucu elde edilen tutardan %32 daha düşüktür. Dönem sonunda stokların gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi, varlıkların değerinde meydana gelen artışların da finansal tablolara yansımaları sağlamıştır. Böylece, gerçeğe uygun değer yaklaşımı doğrultusunda yapılan değerlemelerde işletme daha kârlı görünmektedir. Ancak, kârlılığı artıran bu kazanç, işletme için henüz gerçekleşmemiş bir kazançtır. Bir başka deyişle, işletme henüz ortaya çıkmayan kazançların finansal tablolarında yer alması nedeniyle yaklaşık olarak %30 daha kârlı görünmektedir. Bu durum finansal tabloları okuyanlar için yanlış yorum yapma ve yanlış karar alma riskini beraberinde getirmektedir. Örneğin; çok başarılı bir üretim dönemi geçiren işletme, elindeki varlıkların piyasada değer kaybetmesi nedeni ile olduğundan daha başarısız görünebilir. Finansal tablolar incelenirken gerçekleşmiş kazanç ve kayıplar ile gerçekleşmemiş kazanç ve kayıpların birbirlerinden ayırt edilmesi büyük önem arz etmektedir. Söz konusu ayırım göz önüne alınmadan bir inceleme yapıldığında; uygulama çalışmasına konu olan şirket gerçeğe uygun değer yaklaşımı sonucunda oluşturulan gelir tablosunda olduğundan daha başarılı görülebilir. Finansal tabloları doğru yorumlayabilmek ve sağlıklı kararlar alabilmek için,

dönem kârının yaklaşık %30'unun varlıkların değerlemesinden geldiği bilgisi kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

- Değerleme yöntemleri sonucu ortaya çıkan farklar doğal olarak işletmenin aktif ve pasif toplamalarını da etkilemektedir. Canlı varlıkların gerçeğe uygun değer yaklaşımına göre değerlemesi uygulamaya konu işletmenin aktif ve pasif toplamında bir artışa neden olmuştur. İşletmenin mali hacmi canlı varlık değer artışlarına bağlı olarak genişlemiştir. Burada yine finansal tablolar okunurken dikkat edilmesi gereken nokta canlı varlık değer artışlarının işletmenin mali hacmine etkisinin atlanmaması olacaktır.

Uygulama sonucunda değerlendirme yöntemi değiştiğinde finansal tablolardaki verilerin dramatik bir şekilde değişebileceği açıkça görülmektedir. Böyle bir durumda finansal tabloların doğru yorumlanması finansal tabloları okuyan kişilerin bilgi düzeyine bağlı olmaktadır. Finansal tablolar yorumlanırken kullanılan değerlendirme yöntemi net bir şekilde anlaşılmadan karar alma aşamasına geçilmemelidir.

Sonuç

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı her ne kadar artık tarım sektörünün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaklaşmış olan tarihi maliyet yöntemine göre daha doğru ve şeffaf bilgiler sunsa da, finansal tabloların yorumlanması sırasında finansal tabloyu okuyan kişinin bilgi düzeyinin hala önemli bir etken olması uluslararası muhasebe standartlarının temel amacı olan ortak bir dil oluşturma vizyonu ile bağdaşmamaktadır. Finansal tabloları standart bir okuyucu için anlaşılabilir duruma getirebilmek adına; varlık değerlemelerinden kaynaklanan değişimler net bir biçimde ortaya konmalı ve gerçeğe uygun değer hesaplanması süreci olduğunca manipülasyon riskinden arındırılmalıdır. Bunun için, dönem net kârının veya zararının, hem gerçekleşmemiş değerleri kapsayacak şekilde hem gerçekleşmemiş değerleri içermeyecek şekilde ayrı ayrı açık bir şekilde finansal tablolarda yer alması bir çözüm olabilecektir. Ayrıca, günümüzde gerek elektronik ortamda gerçekleştirilen faturalama süreçleri ile gerek borsa işlemlerine ilişkin kayıtlar ile ve daha birçok farklı kaynak ile devletler tüm piyasa bilgilerini kayıt altına almaktadır. Oluşturulacak bağımsız bir kurulun bu verileri kullanarak ürün bazında belirli dönemler için gerçeğe uygun değer açıklaması manipülasyon riskini ortadan kaldıracaktır. Küreselleşen ve giderek dijitalleşen dünyada bu kurulları gerekirse uluslararası düzeyde işler duruma getirmek muhasebe için ortak bir dil oluşturma vizyonuna önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akdoğan, N. , Aktaş, R. , Deran, A. , Erhan, D. ve Acar, V. (2011). *Sektörel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktuğlu, M. (1984). *İhtisas Muhasebeleri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Antepli, A. (2014). *41 Nolu Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Tarımsal Faaliyetlerin Muhasebeleştirilmesi: Büyükbaş Hayvancılık İşletmesinde Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aras, A. (1988). *Tarım Muhasebesi*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Artvin Ticaret ve Sanayi Odası. (2015). Artvin Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı. <https://www.artvintso.org.tr/dokumanlar/kafes%20.pdf>, (22.09.2019).
- Çetin, B. ve Tipi, T. (2016). *Tarım Muhasebesi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirkol, Ö. (2006). *Seracılıkta Uluslararası Muhasebe Standartları'na Göre Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökgöz, A. (2012). *Balık Üretim İşletmelerinde Maliyetlerin Hesaplanması*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Harris, D, Fuller, D. (2014). Agriculture: Definition and Overview. *Encyclopedia of Global Archaeology*. (Claire Smith, Ed.): 104-113.
- Herbohn, K. (2006). International Accounting Standart (IAS) 41: What Are the Implications for Reporting Forest Assets?. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy*. 5 (2): 175-189.
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2006). TMS 41 Tarımsal Faaliyetler Standardı. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS41.pdf>, (29.09.2019).
- Kıllı, M. (2014). *Tarım İşletmelerinde Tarımsal Faaliyet Standardı Çerçevesinde Maliyet Hesaplaması: Bir Tarım İşletmesinde Örnek Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mevzuat (1960). Gelir Vergisi Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf>, (29.09.2019).

Mevzuat. (2006). Tarım Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5488.pdf>, (29.09.2019).

Örten R. ve Karapınar, A. (2009). *Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Renting, H, Oostindie, H. (2008). Multifunctionality of Agricultural Activities, Changing Rural Identities and New Institutional Arrangements. *Int. J. Agricultural Resources, Governance and Ecology*. 7 (4/5): 361-385.

Taştan, H. (2013). *Büyükbaş Canlı Varlık İşletmelerinde Muhasebe Düzeni*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Tokay, H, Deran, A. (2004). Tarımsal Faaliyet Standardında Canlı Varlıklar İçin Önerilen Muhasebe Yaklaşımı-I. *Yaklaşım Dergisi*. Temmuz (2004): 17-21.

Toroslu, V. (2014). *Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tuğay, O. (2013). Türkiye Muhasebe Standardı 41'e Göre Canlı Varlıkların Gerçeğe Uygun Değerinin Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5 (8): 148-165.

Türel, A. (2012). *Finansal Raporlamada Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

